

ارزیابی شاخص‌های امنیت شهری در شهرهای مرزی (مطالعه موردی شهر چابهار)

یاشار ذکی^۱

عباس ملکی^۲

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۰۲/۱۳

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۰۳/۲۱

چکیده

گسترش امنیت و رسیدن به توسعه پایدار به عنوان کارویژه اصلی دولت‌ها از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. درواقع امنیت و توسعه دو مفهوم به هم پیوسته هستند. جنوب شرق ایران با ظرفیت‌های ژئوپلیتیک فوق‌العاده‌ای همچون اقتصادی، امنیتی، وحدت ملی، دسترسی، ارتباطات منطقه‌ای و بین‌المللی واجد کارکردهای تولیدکننده قدرت در کشور است. ایران در مرزهای جنوب شرقی خود با وجود پتانسیل‌های فراوان با اختلافات مذهبی، قومی، ناهمنی و فقر روبه‌روست؛ بنابراین امنیت نیز در این منطقه با تهدید مواجه است. در پاسخ به این سؤال که شاخص‌های امنیت شهری در شهر مرزی چابهار چیست؛ بعد از توزیع پرسش‌نامه، اطلاعات جمع‌آوری شده با استفاده از نرم‌افزار اسپاس، آزمون‌های خی دو و فریدمن مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت که نتایج حاصل فرضیه پژوهش مبنی بر «به نظر می‌رسد شاخص‌های ژئوپلیتیکی، ژئوکالچری و ژئواکونومیک در امنیت شهرهای مرزی (شهر چابهار) نقش معناداری دارند» را تأیید می‌نماید؛ ضمن اینکه مهم‌ترین مؤلفه‌های بعد ژئوپلیتیکی، تعارضات و شکاف‌های قومی و مذهبی و ثبات و بی‌ثباتی سیاسی در کشورهای همسایه؛ بعد ژئواکونومیک، ایجاد اشتغال مولد، توسعه نیافتگی اقتصادی و حاشیه‌ای بودن و مهم‌ترین مؤلفه‌های بعد ژئوکالچری، حفظ هویت ایرانی-اسلامی و ارتقای فرهنگ بومی در منطقه شناسایی گردید. گفتنی است اعتبار به دست آمده با استفاده از آلفای کرونباخ (۰.۹۳۱) بیانگر آن است که پرسش‌نامه از اعتبار بالا و قابل قبولی برخوردار است.

واژگان کلیدی: امنیت، شهر مرزی، ژئوپلیتیک، ژئوکالچر، ژئواکونومیک، شهر چابهار.

۱. استادیار جغرافیای سیاسی دانشگاه تهران، نویسنده مسول (yzaki@ut.ac.ir)

۲. دانشجوی جغرافیای سیاسی دانشگاه تهران (maleki.a@gmail.com)

بیان مسئله

در آغاز، امنیت فقط مستلزم تضمین فیزیکی یک شخص، قبیله و یا ملت بود و معمولاً به محیط نظامی اشاره داشت و هنگامی که حیات مردم تهدید می‌شد هر موضوع دیگری تحت‌الشعاع آن قرار می‌گرفت؛ اما با پیشرفت جامعه انسانی، امنیت در یک مفهوم گسترده‌تر و در ابعاد سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و حتی روانی نیز موردتوجه واقع شد. دولت‌های ملی همواره درصدد استقرار امنیت داخلی برای حفظ و پیشرفت نظام هستند. تأمین امنیت مناطق مرزی همواره یکی از موضوعات مهم و کاربردی در جغرافیای سیاسی است که نه‌تنها با گذشت زمان از اهمیت آن کم نشده بلکه معیارها و مسائل جدیدی نیز به آن اضافه گردیده است. در حقیقت آنچه که امروزه همه درباره آن متفق‌القول هستند این است که داشتن مرزهای مطمئن و امن در اجرای سیاست حسن هم‌جواری و اعمال حاکمیت دولت در هر کشوری نقشی کلیدی و هدایت‌کننده داشته و از کاربرد وسیعی برخوردار است. پیچیدگی مسائل مرزی در عصر کنونی ضرورت توجه به ابعاد گوناگون آن را از بعد امنیتی بیشتر نمایان می‌سازد؛ اما نکته‌ای که باید در نظر داشته باشیم این است که یکی از مسائلی که همیشه با مرز مطرح می‌شود حفظ امنیت در مرزها و راه‌های رسیدن به آن است. برای کشورهایی همچون ایران که دارای تنوع مرزها و تعدد همسایگان و تداخل‌های قومی و فرهنگی با کشورهای پیرامونی هستند، تفکر در مورد امنیت ملی و امنیت داخلی کشور بدون توجه به امنیت مرزها غیرممکن است. یکی از ویژگی‌های مناطق مرزی دوری از مرکز کشور است. این مسئله جغرافیایی، پیامدهای نامناسبی را برای مناطق مرزی به همراه داشته که مهم‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از؛ محرومیت شدید، حاشیه‌ای بودن این مناطق و حرکت ننمودن در مسیر توسعه. دراین‌بین با توجه به گستردگی شهرنشینی و رواج ناامنی‌های اجتماعی در شهرها، مطالعه موضوع امنیت، عوامل زمینه‌ساز و راهکارهای تقویت امنیت در شهرها ضرورت می‌یابد و این موضوع در شهرهای مرزی که بخشی از ناامنی آن‌ها مربوط به عوامل خارجی و برون مرزی است، ضروری‌تر می‌نماید.

اهمیت و ضرورت پژوهش

با توجه به حساسیت امنیت در مرزهای جنوب شرقی کشور و اهمیت موضوع، تاکنون کمتر مطالعه‌ای پیرامون این مسئله در شهر چابهار انجام گرفته است ازاین‌رو این پژوهش بر آن است تا شاخص‌های مؤثر بر امنیت شهری در شهر چابهار را بررسی نماید. ایران کشوری است که در همزیستی با کشورهای همسایه از موقعیت‌های همسان/ ناهمسان ژئوپلیتیک، ژئواکونومی و ژئوکالچر برخوردار است. واقعیت کنونی در مرز جنوب شرق کشور، بیانگر یک دشواری است. مشکلی که عملکردهای زمامداری را با پیچیدگی‌های ویژه‌ای روبه‌رو ساخته است. باطن نمای

توسعه در سیستان و بلوچستان بر پایه‌ای از ناهمگنی‌ها استوار شده است. دوری از مرکز و محورهای اصلی توسعه کشور، پراکندگی و تراکم اندک، محور و گذرگاه بین‌المللی ورود مواد مخدر، آهنگ کند پیشرفت صنعتی و کمبود سرمایه‌گذاری، بالا بودن ضریب تکفل نسبت به شاخص‌های ملی، افزایش درصد بیکاری، استفاده نشدن بهینه از هم‌جواری با دو کشور افغانستان و پاکستان و استفاده کامل نکردن از قابلیت‌های ترانزیتی و تجاری استان، تجارت غیررسمی و محرومیت‌هایی که متعاقب خشک‌سالی‌های پی‌درپی سال‌های اخیر گریبان‌گیر مردم این دیار شده است، بر ضرورت چاره‌اندیشی می‌افزاید. موقعیت راهبردی چابهار و توسعه آن برای کشور از اهمیت خاصی برخوردار است و تنها در سایه امنیت پایدار؛ مردم، سرمایه‌گذاران، تجار و سایر شهروندان می‌توانند فعالیت مؤثر و مثبت داشته باشند. برای کشورهایی همچون ایران که دارای تنوع مرزها و تعدد همسایگان و تداخل‌های قومی و فرهنگی با کشورهای پیرامونی هستند، تفکر در مورد امنیت ملی و امنیت داخلی کشور بدون توجه به امنیت مرزها غیرممکن است. تردیدی نیست که بدون وجود امنیت، هیچ برنامه‌ای در کشور قابل اجرا نیست. شکوفایی اقتصاد کشور، سرمایه‌گذاری، طراحی برای توسعه و هرگونه فعالیتی که به زمینه آرام و مطمئن در سطوح مختلف جامعه نیاز داشته باشد، همه در گرو تأمین امنیت است. درواقع امنیت در دسته اهداف، منافع، ارزش‌های اصولی و پایدار جامعه است (کازمی، ۱۳۷۲: ۱۱۷). ناامنی مکان‌ها و فضاهای عمومی، نشاط و سلامتی را در زندگی روزمره مختل نموده و با ایجاد مانع بر سر راه رشد فرهنگی و مشارکت عمومی، هزینه‌های زیادی را بر جامعه تحمیل می‌نماید (افتخاری، ۱۳۸۱: ۸). با این توجهات؛ محققین سعی دارند که شاخص‌های مهم و کلیدی در ایجاد امنیت در شهر چابهار را برشمارند.

سؤال، هدف و فرضیه پژوهش

سؤال پژوهش: شاخص‌های امنیت شهری در شهر چابهار کدام‌اند؟

هدف پژوهش: بررسی شاخص‌های امنیت شهری چابهار

فرضیه پژوهش: به نظر می‌رسد شاخص‌های ژئوپلیتیکی، ژئوکالچری و ژئواکونومیکی در امنیت شهر چابهار نقش دارند.

پیشینه پژوهش

- زرقانی در سال ۱۳۸۵ در مقاله‌ای به بررسی عوامل مؤثر بر امنیت مرزی با تأکید بر مرزهای شرقی ایران و افغانستان پرداخته و مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر امنیت مرزی را بررسی نموده است. وی بیان می‌کند شدت تأثیرگذاری این عوامل با توجه به مکان جغرافیایی و عنصر زمان

متفاوت خواهد بود. این عوامل تأثیرگذار بر امنیت در بیشتر کشورها مشابه است اما گاه خاص یک کشور است و در گذر زمان ممکن است میزان تأثیرگذاری آن عامل افزایش یا کاهش یابد.

- کامران و شعاع برآبادی در سال ۱۳۸۸ به بررسی امنیت در شهر مرزی تایباد با استفاده از نرم افزار اس پی اس اس پرداخته که در این پژوهش، شاخص ها و مؤلفه های امنیت را بیان نموده است. نتایج نشان می دهد بین احساس امنیت و شاخص های سرمایه اجتماعی، نقش نیروی انتظامی، پایگاه اجتماعی افراد و فضای فیزیکی رابطه معناداری وجود دارد. در پایان پژوهش، راهکارهای مناسب برای ارتقای امنیت اجتماعی شهرهای مرزی ارائه شد.

- جندقیان در سال ۱۳۹۱ در مقاله ای به منابع خارجی تهدید و تأثیرات آن بر امنیت شهرهای مرزی جنوب شرق ایران پرداخته است. در این مقاله، نامبرده با بررسی مهم ترین تهدیدات نشأت گرفته از سوی مرز، تأثیرات ضد امنیتی آن را بررسی کرده و پیشنهادهایی را در ارتباط با ساماندهی مناطق مرزی جنوب شرق کشور ارائه نموده است.

- زرقانی در سال ۱۳۸۵ در مقاله ای به بررسی عوامل ژئوپولیتیکی مؤثر بر نقش و کارکرد مرزها با تأکید بر مرزهای ایران پرداخته است. وی اظهار می دارد؛ عوامل ژئوپولیتیکی مختلفی بر نقش و کارکرد مرزها مؤثر است که از جمله می توان به مواردی مانند؛ نظام های سیاسی کشورهای همسایه در دو سوی مرز، ویژگی های اقتصادی و اجتماعی مرز نشینان، موقعیت نسبی کشور و نوع فضای استراتژیک مسلط بر منطقه، نوع نگرش و رفتار حکومت ها نسبت به مرز، ذخایر و منابع طبیعی موجود در منطقه مرزی، پیمان های سیاسی- نظامی کشورهای هم مرز با قدرت های فرامنطقه ای و غیره اشاره کرد.

مفاهیم و مبانی نظری پژوهش

امنیت: امنیت در لغت به معنای ایمن شدن و در امان بودن آمده است (دهخدا، ۱۳۷۲: ۲۸۹۴). آرنولد و لفرز در تعریف این واژه می گویند: «امنیت در یک مفهوم عینی به فقدان تهدیدها نسبت به ارزش های اکتسابی تلقی می شود» (ترابی، ۱۳۷۹: ۱۸۰). جان مروز می گوید: «امنیت عبارت است از آزادی نسبی از تهدیدهای خطرناک» (میرعرب، ۱۳۸۱: ۱۳۷). تعریف دیگر برای امنیت این است که «امنیت عبارت است از رهایی از تردید، آزادی از اضطراب و بیمناکی و داشتن اعتماد و اطمینان موجه و مستند» (میرعرب، ۱۳۸۱: ۱۳۳).

ژئوپلیتیک: ژئوپلیتیک در حقیقت نتایج و تأثیرات عوامل جغرافیایی بر سیاست است. به عبارت دیگر نقش عوامل محیط جغرافیایی هر کشور در سیاست مربوط به آن بررسی می شود (عزتی، ۱۳۷۳: ۱). به عبارت دیگر ژئوپلیتیک مفهومی ترکیبی است که در آن عنصر اصلی، خصلتی

ذاتی دارد؛ «یعنی ژئوپلیتیک عبارت است از مطالعه روابط متقابل جغرافیا، قدرت و سیاست» (حافظ‌نیا، ۱۳۷۹: ۸۶-۸۴).

ژئواکونومی: عبارت است از تحلیل راهبردهای اقتصادی به‌منظور حفظ اقتصاد ملی یا بخش‌های حیاتی آن و به‌دست‌آوردن کلیدهای کنترل آن از طریق ساختار سیاسی و خط‌مشی‌های مربوط به آن، همچنین دولت از این طریق می‌تواند کنترل و اقتدار تمام منابع تولید و بخش‌های کلیدی اقتصادی را به دست بگیرد و به استحکام بخشیدن فعالیت‌های اقتصادی بپردازد (عزتی، ۱۳۸۰: ۱۱۰).

ژئوکالچر: بیانگر چهارچوب فرهنگی‌ای است که نظام‌ها، مکتب‌ها و ایدئولوژی‌ها در محدوده آن عمل کرده و اثر می‌گذارند و مقدمات و مبانی فکری خود را نه در محدوده ملی و محلی بلکه در یک جغرافیای فرهنگی منتشر می‌سازند. در ژئوکالچر تمرکز فعالیت‌ها بر فرهنگ و رای سیاست و اقتصاد است و از مؤلفه‌هایی چون دعوت فرهنگی، تبلیغ، نشان دادن کارآمدی، نشان دادن توانایی تولید سرمایه فرهنگی و اجتماعی و رابطه‌های معنوی و فرهنگی و مقاومت به‌جای زور، سیطره و استعمار استفاده می‌شود (عزتی، ۱۳۸۸: ۲۵).

شهر مرزی: تعریف امنیتی از شهر مرزی نسبت به تعاریف سیاسی، اقتصادی و نظامی مقداری پیچیده‌تر است. در تعاریف سیاسی، اقتصادی و نظامی، خط صفر مرزی مبدأ و میزانی برای حدود است ولی در تعریف امنیتی، نقطه صفر مرزی یا هر مبدأ و مقصدی بر اساس مسافت و فاصله نمی‌تواند میزانی برای سنجش شهر مرزی باشد. در تعریف امنیتی از شهر مرزی باید تأثیرات مستقیم حاصل از آن‌سوی مرز در این‌سوی مرز مبنا باشد. در این تعریف گسترش و مشابهت‌های فرهنگی، نژادی و مذهبی مناطق و همچنین میزان نفوذ فیزیکی عناصر ضد امنیتی باید منظور گردد؛ بنابراین فاصله شهر مرزی می‌تواند از یک کیلومتر تا صدها کیلومتر از خط صفر مرزی فاصله داشته باشد (جندقیان، ۱۳۹۱: ۳۳۹).

مشخصات طبیعی و تقسیمات کشوری: شهرستان چابهار با ۱۳ هزار و ۱۶۱ کیلومترمربع وسعت از شمال به شهرستان‌های نیک‌شهر، قصرقند و سرباز، از شرق به کشور پاکستان، از جنوب به دریای عمان (مکران) و از غرب به کنارک متصل است. این شهرستان ساحلی در منطقه مکران بلوچستان از دو شهر به نام‌های چابهار و نگور، سه بخش مرکزی، دشت یاری و پلان، شش دهستان و ۵۴۹ آبادی دارای سکنه تشکیل شده است. چابهار از توابع استان سیستان و بلوچستان در ۶۴۵ کیلومتری جنوب زاهدان قرار دارد.

اطلاعات آماری جمعیت، اشتغال، آموزش:

جمعیت: جدول خانوار و جمعیت برحسب ساکن و غیرساکن (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰: ۵).

شهرستان	جمع		شهری		روستایی		غیر ساکن	
	خانوار	جمعیت	خانوار	جمعیت	خانوار	جمعیت	خانوار	جمعیت
کل استان	۴۷۰۰۶۰	۲۴۰۵۷۴۲	۲۲۶۱۳۶	۱۱۹۳۹۱۸	۲۴۲۶۵۴	۱۲۰۶۵۴۷	۱۲۷۰	۵۹۹۷
چابهار	۴۱۵۹۱	۲۱۶۶۸۱	۱۴۵۲۳	۷۷۱۲۸	۲۷۰۶۸	۱۳۹۵۵۳	۰	۰

اشتغال: جمعیت ۱۰ ساله و بیش تر بر حسب وضع فعالیت و شهرستان (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰: ۴).

شهرستان	جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر	جمعیت فعال			جمعیت غیر فعال		
		جمع	شاغل	بیکار	جمع	محصل	بدون کار دارای درآمد
کل استان	۱۵۱۰۱۲	۴۸۹۹۵۵	۶۴۶۶۴	۴۰۹۰۳۱	۱۱۱۴۶۶۲	۱۹۶۳۷۹	۴۲۶۶۹۴
چابهار	۱۵۸۹۹۲	۵۳۶۳۶	۳۵۷۴۸	۱۷۸۸۱	۱۰۰۵۱۵	۳۱۳۹۴	۳۹۲۳

آموزش: جدول تعداد باسوادان در جمعیت ۶ ساله و بیشتر ساکن در نقاط شهری و روستایی بر حسب جنس و شهرستان (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰: ۵).

شهرستان	جمعیت ۶ ساله و بالاتر			باسوادان			باسوادان ساکن در شهر			باسوادان ساکن روستا		
	مرد و زن	مرد	زن	مرد و زن	مرد	زن	مرد و زن	مرد	زن	مرد و زن	مرد	زن
کل استان	۲۰۲۷۰۸۷	۱۰۲۸۵۵۶	۹۹۸۵۳۱	۱۳۷۸۵۴۸	۷۶۵۴۴۲	۶۱۳۱۰۶	۷۷۲۳۶۹	۴۲۲۶۹۳	۳۴۸۶۶۹	۶۰۴۶۲۵	۳۴۰۹۲۱	۲۶۳۷۰۴

حمایت و تجهیز مخالفان، برای ایجاد ناآرامی در مرز و ایجاد اخلال در امنیت داخلی کشور مقابل تلاش نمایند.

اشتراکات مذهبی، قومی و فرهنگی: اشتراکات مذهبی، قومی و فرهنگی بین ساکنان دو سوی مرز عموماً تأثیر منفی بر امنیت مرزها دارد. اکثر مردم چابهار اهل تسنن و حنفی مذهب هستند. قرارگیری ایران در موقعیتی ژئوپلیتیک و دارای گوناگونی اقلیت‌ها منابع تهدید کشور در سه حوزه مرزنشینی، دخالت بیگانگان و تراکم شکاف قومی-مذهبی و زبانی را شکل داده است. وضعیت سکونت اقلیت قومی بلوچ به گونه‌ای است که این اقلیت در ماورای مرزهای سیاسی ایران نیز گسترش جغرافیایی داشته و تجانس‌های مذهبی، قومی و زبانی با جمعیت کشور همسایه دارد. از نظر الگوی استقرار گروه‌های قومی نیز قوم بلوچ در جنوب شرقی ایران با نیمه دیگر هسته بلوچ‌نشین در پاکستان پیوستگی فضایی دارد و گاهی رقاب‌های ژئوپلیتیک ایران در منطقه از این مسئله بهره‌برداری سیاسی می‌کنند (حافظنیا، ۱۳۸۱: ۱۵۱).

حضور اتباع بیگانه: منطقه چابهار به علت وجود منطقه آزاد تجاری، باعث جذب مهاجرینی از سایر شهرستان‌های استان و همچنین اتباع بیگانه پاکستانی، افغانی، بنگالی و غیره شده که این موضوع می‌تواند امنیت منطقه را به چالش بکشاند. ازسویی با توجه به اینکه حوزه استحفاظی در نزدیکی مرز بین ایران و پاکستان قرار گرفته، وجود افراد بیگانه همچون پاکستانی، افغانی، بنگلادشی بر امنیت آن تأثیر منفی داشته و خطراتی همچون جاسوسی و خرابکاری از ناحیه آن‌ها متصور است. با توجه به مرزی بودن منطقه و ارتباط مردم بومی با بیگانگان و تردد راحت اشراکات به منطقه، می‌توان به مواردی همچون شرارت گروه‌های اشراک و درگیر شدن آنان با نیروهای انتظامی اشاره نمود. محل استقرار بیگانگان در حوزه استحفاظی چابهار و کنارک است که به خریدوفروش اجناس، لنج‌سازی، کارگری و آرایشگری مشغول هستند. در برخی از موارد حمایت از اشراک از طریق عوامل پاکستانی صورت می‌گیرد. نمونه عینی موضوع نیز حمایت عوامل اطلاعاتی پاکستان از حادثه تروریستی تاسوعای چابهار در سال‌های گذشته بوده است. ضمن آنکه برخی از کشورهای عربی به‌ویژه عربستان سعودی از برخی شخصیت‌های سنی منطقه و استان حمایت می‌نمایند.

فعالیت سرویس‌های اطلاعاتی و گروه‌های تروریستی: عمده فعالیت اطلاعاتی بیگانه مربوط به سرویس اطلاعاتی پاکستان است. پس از پاکستان، سرویس اطلاعاتی امارات متحده عربی نیز در منطقه فعالیت نسبی دارد. سایر سرویس‌ها نیز به تناسب

نیازمندی‌های سرویس‌های اطلاعاتی آمریکا فعال هستند. همچنین می‌توان به فعالیت گروه‌های مذهبی اهل سنت، سلفیت و وهابیت اشاره نمود. گروهک ضدانقلاب فعال در منطقه، گروهک موسوم به جنداله است. گروهک مذکور از سوی سرویس ای‌اس‌ای پاکستان و ضداطلاعات آن کشور به شدت حمایت می‌شود و دارای اهدافی از قبیل ایجاد ناامنی و اختلال در امنیت منطقه در ابعاد مختلف است. در روستای زرآباد از توابع استان سیستان و بلوچستان نیز تعدادی از ساکنین به داعش پیوسته‌اند.

پیمان‌های سیاسی - نظامی کشورهای هم‌مرز با قدرت‌های فرامنطقه‌ای: این پیمان‌ها زمینه را برای دخالت قدرت‌های فرامنطقه‌ای فراهم می‌کند. ایران در منطقه‌ای قرار گرفته که از دیرباز منطقه حضور و رقابت قدرت‌های فرامنطقه‌ای محسوب می‌شده است. حداکثر تراکم حضور قدرت‌های بزرگ جهان را می‌توان در مناطق پیرامونی ایران جست‌وجو کرد (کریمی‌پور، ۱۳۸۱: ۳۰). حضور این قدرت‌ها تأثیر منفی بر امنیت ملی ایران به‌طور عام و امنیت شهرهای مرزی به‌طور خاص خواهد داشت.

جلب مشارکت قوم بلوچ در مدیریت‌های محلی و ملی: نخبگان سیاسی و فعالان قومی، همواره بر این نکته تأکید داشته‌اند که در ابعاد مختلف و ازجمله مشارکت در مدیریت‌های کلان ملی و به‌طور ویژه در مدیریت‌های محلی مورد تبعیض سازمان‌یافته دولت بوده‌اند و به همین دلیل همواره در تقاضاهای خود به این موضوع اشاره می‌کنند. در سالیان اخیر یکی از مطالبات بخش‌هایی از نخبگان محلی در گوشه‌وکنار کشور تأکید بر استفاده از نیروهای محلی برای پست‌های مدیریتی و به‌ویژه در برخی از مناطق قومی کشور بوده است. رژیم‌های گوناگون سیاسی معمولاً یک یا ترکیبی از استراتژی‌های زیر را در مدیریت مسائل اقلیت‌ها در پیش گرفته‌اند: الف) استراتژی انکار ب) استراتژی مهار ج) استراتژی پذیرش. در استراتژی انکار، هویت اقلیت‌ها نفی و تحقیر می‌شدند و رژیم حاکم با توسل به نسل‌کشی، کوچاندن اجباری و کور کردن منابع حیات اقلیت‌ها، آن‌ها را در اکثریت ادغام کرده‌اند، مانند برخورد صدام حسین با اقلیت کرد در عراق.

در استراتژی مهار، موجودیت اقلیت به‌عنوان یک عارضه و نقطه آسیب‌پذیری موردقبول واقع می‌شود، اما سعی می‌گردد اقلیت در محدوده‌ای خاص به ابراز وجود بپردازد. سیاست مورد استفاده رژیم‌ها در استراتژی مهار عبارت‌اند از: جذب فعالان و نخبگان قومی، تدارک کانون‌های توسعه با استخدام نخبگان و نیروهای اقلیت، گماردن شخصیت‌های اقلیت در

مناصب عالیه و تشریفاتی، انتشار محدود صدای اقلیت‌ها در رسانه‌های محلی و سراسری، توزیع هوشمند نیروی انسانی برای برقراری توازن بین اقلیت - اکثریت.

در استراتژی پذیرش، تعدد و تنوع به عنوان یک ارزش مورد قبول واقع می‌شود و علاوه بر حقوق شهروندی یا حقوق بشر، حقوق گروهی هم به آنان اعطاء می‌شود. در پناه حقوق گروهی یا قومی، نوعی تبعیض مثبت اعمال می‌شود تا تأخیر پیش آمده در آموزش و رونق اقلیت‌ها جبران شود. در این راستا، آزادی در نگارش و آموزش به زبان اقلیت و استخدام نیروهای متعلق به اقلیت، حتی اولویت هم می‌یابد، باین وجود همه ساکنان کشور اعم از اکثریت و اقلیت متعهد به پاسداری از ارزش‌های حیاتی جامعه می‌شوند (نصری، ۱۳۹۰: ۱۷۲-۱۷۱). برای اینکه همگرایی بیشتری با حاکمیت ایجاد شود، باید سیاست‌ها از سمت استراتژی انکار به سمت استراتژی پذیرش حرکت کند، رسیدگی نمودن به مطالبات و خواسته‌های نخبگان قوم، می‌تواند پیام‌ها و آسیب‌های فراوانی را برای جامعه به دنبال داشته باشد (محمدزهی دوربان، ۱۳۹۳: ۴۳). اگر گروه‌های مختلف جامعه، اطمینان خاطر نسبت به سلامت جامعه را از دست بدهند و با تکیه بر وجوه تمایز مذهبی، دینی و قومی در مشروعیت ارزش‌های حیاتی تردید کنند، آنگاه نظام اجتماعی جامعه از هم گسیخته می‌شود و زمینه برای جنگ داخلی، مداخله خارجی، بی‌اعتمادی و امنیتی شدن مسائل عادی مهیا می‌شود (Esman, 2004: 36). جلب مشارکت آن‌ها در مدیریت‌های محلی و ملی می‌تواند به این امر کمک قابل توجهی نماید.

ثبات یا بی‌ثباتی سیاسی در کشورهای همسایه: هرگونه بی‌ثباتی سیاسی در کشور همسایه ضمن ایجاد بحران در امور داخلی کشورهای مزبور، باعث سرایت بحران و پیامدهای مخرب آن به کشورهای هم‌جوار می‌گردد. بی‌ثباتی سیاسی موجود در افغانستان به طرق مختلف بر امنیت شهرهای مرزی تأثیر منفی گذاشته است. مسئله پناهندگان، تجارت مواد مخدر، قاچاق سلاح، شرارت، گروگان‌گیری و غیره؛ همگی از نتایج بی‌ثباتی سیاسی در افغانستان است که پیامدهای زیان‌بار امنیتی آن بسیار ملموس بوده است (ملازهی، ۱۳۸۳: ۳۰). از طرفی بی‌ثباتی سیاسی منجر به بی‌ثباتی در وضع و اجرای قوانین و مقررات می‌شود. بدیهی است بی‌ثباتی قوانین و برخوردهای چندگانه در مورد قوانین و مقررات موجود در مناطق مرزی، باعث توسعه نیافتگی پایدار در این مناطق می‌گردد.

سیاست‌های دولت‌ها در مورد کنترل مناطق مرزی: طرح‌ها و سیاست‌هایی که کشورها در مورد کنترل مطلوب مرزهای خود به کار می‌برند از عوامل اثرگذار بر تأمین امنیت مناطق مرزی خواهد بود. سازمان‌دهی مناسب تجهیزات و نیروی انسانی در مرزها، عمران مرزها و رساندن

خدمات و امکانات زیستی مناسب به پاسگاه‌های مرزی، رفع خلأهای قانونی موجود در برخورد با مجرمان از عوامل مؤثر در کنترل مناطق مرزی هستند (خطابی، ۱۳۷۴: ۸۵).

عوامل ژئواکونومی

موقعیت استراتژیک تجاری بندر چابهار: بندر چابهار در نقطه انتهایی جنوب شرقی کشور و به‌عنوان تنها بندر اقیانوسی ایران، در سواحل دریای عمان و شمال اقیانوس هند قرار دارد. موقعیت ویژه جغرافیایی چابهار به‌عنوان نزدیک‌ترین بندر اقیانوس هند در مسیرهای سپری‌شده به کشورهای آسیای میانه، افغانستان و جنوب شرقی اروپا، اهمیت این بندر را در معادلات بین‌المللی حمل‌ونقل جهانی، به‌ویژه مسیرهای محور شرق و شمال - جنوب دوچندان ساخته است. تأسیس منطقه آزاد چابهار با هدف توسعه محور شرق کشور و به‌عهدۀ گرفتن نقش پررنگ در ترانزیت (انتقال عبوری) کالا، مزیت فوق‌العاده دیگری است که به‌نوعی می‌توان گفت موقعیت بندر چابهار را در کشور منحصربه‌فرد می‌کند. چابهار دروازه ترانزیت شرق ایران و یک منطقه استراتژیک برای توسعه صنعت ترانزیت محسوب می‌شود. مسیر شمال - جنوب که بخش مهمی از آن از خاک ایران می‌گذرد در حال حاضر مهم‌ترین و مناسب‌ترین حلقه ترانزیت کالا بین آسیا و اروپا به‌شمار می‌رود. موقعیت استراتژیک منطقه به لحاظ قرار گرفتن در سومین مسیر تجارت شمال - جنوب از یک‌طرف و اینکه این منطقه به‌عنوان دروازه تجارت پنج قاره دنیا از نظر زمینی، هوایی و دریایی قرار دارد؛ از سوی دیگر و قرار گرفتن استان سیستان و بلوچستان در مسیر جاده ابریشم با سابقه حدود پنج هزار سال، موجب شده تا این منطقه از ارزش ویژه ژئواکونومیکی برخوردار باشد.

توسعه متوازن: توسعه به‌مثابه جریانی چندبعدی (سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی) دانسته شده است که در حرکت پیش‌رونده خویش کاهش فقر، بیکاری، نابرابری و صنعتی شدن هرچه بیشتر، ارتباطات بهتر، ایجاد نظام اجتماعی مبتنی بر عدالت و افزایش مشارکت مردم در امور روزانه سیاسی را در پی دارد (مقصودی، ۱۳۷۷: ۱۱۳). امروزه کشور ایران در مرحله گذار قرار دارد؛ ازاین‌رو برای کاهش منازعات قومی و ایجاد همگرایی هرچه بیشتر بین اقوام موجود در جامعه ایرانی از جمله قوم بلوچ، باید حرکت به سمت جامعه صنعتی را در این مناطق توسعه داد. وجود شکاف و نابرابری در توسعه، همواره سبب نارضایتی و ناآرامی بوده است. چنین توسعه‌ای نمی‌تواند موجب همبستگی ملی باشد. روحیه مرکزگرایی و برنامه‌ریزی در ایران، زمینه‌ساز رشد نیافتن و شکوفایی توان‌های منطقه‌ای شده است (کاویانی‌راد، ۱۳۸۶: ۱۰۳).

جاذبه‌های اقتصادی: جاذبه‌های اقتصادی منطقه عبارت‌اند از: شرایط ممتاز استان برای تصدی نقش بازرگانی ملی و ترانزیت خارجی میان اروپا و آسیای مرکزی با آب‌های شرقی و جنوبی و شاخ آفریقا، اقلیم مناسب کشت محصولات سودآور صادراتی (خرما، مرکبات، موز و انبه)، اراضی مستعد پرورش میگو و توسعه صنایع وابسته، وجود معادن نسبتاً غنی، صنایع کشتی‌سازی در چابهار و وجود کشتی‌های مدرن صید و صیادی، بهره‌مندی از نزدیک‌ترین مسیر به کشورهای آسیای میانه جهت ترانزیت کالاهای بین‌المللی و انتقال محصولات و شاهراه ترانزیت کالا از جنوب به شمال، قرار گرفتن استان در مسیر اکو و ترانزیت از آب‌های آزاد به کشورهای همسایه و آسیای میانه، مسیر ترانزیت کالای جنوب به شمال، وجود ۷ بازارچه مرزی که گمرک در آن‌ها مستقر و فعال است و غیره.

انزوای جغرافیایی و دوری از مرکز: حاشیه‌ای بودن به مفهوم دوری و جدایی از ساختار اقتصادی یک کشور یا یک منطقه و یا حتی از نظام اقتصادی جهانی است. پدیده حاشیه‌ای بودن بیشتر دارای ماهیتی اقتصادی است و با پدیده‌های جغرافیایی دوری از مرکز اشتراکات فراوانی دارد. در اغلب کشورهای جهان سوم پدیده حاشیه‌ای بودن بر پدیده دوری از مرکز تا حدود زیادی منطبق است. علت هم این است که مرزها در ایران و در بیشتر کشورهای مشابه، به‌طور تقریبی از نقاط جغرافیایی دوردست که دارای منابع کمتر اقتصادی و جمعیت پراکنده هستند، عبور داده شده است. همین امر باعث شده در فرایندهای بعدی توسعه، آن مناطق به دلیل کم‌توجهی و نداشتن صرفه اقتصادی در بهره‌برداری از منابع محدود از دیگر مناطق عقب‌تر بمانند (زرقانی، ۱۳۸۶: ۱۶۴). دوری از مرکز پیامدهای نامطلوبی برای مناطق مرزی به دنبال دارد که از مهم‌ترین پیامدهای آن می‌توان به آگاهی نیافتن مسئولین مرکز نشین از مشکلات مناطق دور از مرکز، نداشتن احساس امنیت قضایی و اجتماعی به دلیل طولانی شدن فرایند تصمیم‌گیری و غیره اشاره نمود. بی‌شک محرومیت شدید اقتصادی و میزان بالای بیکاری در افزایش عبور غیرمجاز افراد، قاچاق کالا و سایر اموری که مخل امنیت هستند تأثیر شگرفی دارد.

اقتصاد منفی: در مناطق مرزی مجاور کشورهایی که نظام اقتصادی و یا سیاسی آن‌ها با نظام‌هایی نظیر ایران متفاوت است، اقتصاد مناطق مرزی ایران منفی است. برای مثال در مناطق مرزی مجاور افغانستان درآمد ناشی از قاچاق مواد مخدر و کالا، بیشتر از درآمد حاصل از فعالیت‌های مجاز و قانونی مانند کشاورزی، کارگری و خدماتی است؛ بنابراین کشاورزی، دامداری در آن مناطق مقرون به صرفه نیست. این پدیده در نهایت هرگونه فعالیت مولد و

سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و دولتی را تهدید می‌کند. تزریق پول توسط دولت در این مناطق می‌تواند در کار قاچاق مورد استفاده قرار گیرد و امنیت را به مخاطره اندازد (زرقانی، ۱۳۸۶: ۱۶۹).
اختلاف سطح توسعه و تفاوت بسیار در آمد و قیمت کالا و خدمات: وجود اختلاف فراوان در قدرت اقتصادی دو کشور همسایه که منجر به تفاوت قابل توجه قیمت کالا، خدمات، تسهیلات و بازار کالا در دو سوی مرز می‌گردد، باعث خواهد شد تا اغلب اتباع کشوری که از توان اقتصادی ضعیف‌تری برخوردار هستند، اقدام به قاچاق کالا یا تردد غیرقانونی از مرز به منظور استفاده از بازار کار و همچنین خدمات و تسهیلات موجود در آن سوی مرز کنند. یکی از دلایل اصلی افزایش عبور غیرمجاز افراد، قاچاق کالا و مواد مخدر از طریق مرزهای شرقی ایران، وجود اختلاف سطح توسعه و درآمد بین ایران و کشور همسایه مجاور است. این تبادلات مرزی غیرقانونی زمینه‌ساز ناامنی در مناطق مرزی است (شریف‌نژاد، ۱۳۸۶: ۱۲۴).

ذخایر و منابع طبیعی موجود در منطقه مرزی: وجود ذخایر و منابع طبیعی مشترک مرزی می‌تواند با ایجاد دو وضعیت مختلف، دو تأثیر کاملاً متفاوت بر شهرهای مرزی داشته باشد. به عبارتی هم تهدید است و هم فرصت. اگر دو کشور دارای روابط حسنه‌ای باشند و در عرصه‌های مختلف سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و امنیتی با هم همکاری داشته باشند بدین‌سان با انجام سرمایه‌گذاری مشترک، اجرای طرح‌های مشارکتی و استفاده از قابلیت‌های طبیعی و انسانی باعث افزایش رشد و توسعه فراگیر در شهرهای مرزی می‌شود. رشد و توسعه شهرهای مرزی با کاهش موارد ناامنی همچون قاچاق کالا، تردد غیرمجاز و غیره همراه بوده و موجب تقویت امنیت در این مناطق می‌گردد.

گردشگری: منطقه چابهار از جاذبه‌های گردشگری فراوانی برخوردار بوده که در این راستا می‌توان با انجام اقدامات زیر و توسعه این بخش، ناامنی را کاهش داد:

۱- تشویق بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری در بخش جهانگردی به منظور تبدیل منطقه به استراحتگاه ساحلی.

۲- توسعه زمینه‌ها برای جذب گردشگران طبیعت‌گرا با بهره‌گیری از ویژگی‌های منطقه و تنوع آب‌وهوایی.

۳- تقویت موقعیت فرامنطقه‌ای استان و جذب علائق اتباع کشورهای هم‌جوار با توجه به قرابت‌های فرهنگی.

عوامل ژئوکالچر

ویژگی‌های فیزیکی اجتماعی شهر: با توجه به موقعیتی که بیشتر استان‌های مرزی دارند به دلیل فاصله از مرکز، به همان میزان توجه متولیان امر برای حمایت‌های توسعه‌ای کاهش

می‌یابد و این استان‌ها در ردیف استان‌های محروم قرار دارند. همین مسئله باعث شده که جمعیت بیشتر شهرهای مرزی به دلیل بالا بودن رکود اقتصادی، بیکاری و فقر به تكدی‌گری، مشاغل کاذب و غیررسمی و همچنین تأمین درآمد از راه‌های غیرقانونی و خلاف بپردازند، به‌طوری‌که تعداد جوانان و زنانی که برای تأمین درآمد دست به اعمال خلاف قانون زده و از راه‌های نامشروع امرار معاش می‌نمایند، به‌طور محسوسی افزایش یافته است به عبارتی پیاده‌سازی و نظارت مؤثر بر روند تولید، توزیع و استقرار امنیت، مستلزم تبیین توسعه پایدار در همه ابعاد آن در کنار توسعه ضرایب امنیتی است و نبود رویکرد فرابخشی برای توسعه پایدار فقط می‌تواند هزینه مدیریت انتظامی را به دلیل اقدامات موازی افزایش دهد.

تراکم جمعیت، پراکندگی و سیار بودن جمعیت در مناطق مرزی: مناطق مرزی به‌طور عمده در کشورهای درحال توسعه، مناطق توسعه‌نیافته بوده و بعضاً زندگی آن‌ها به شیوه‌های اولیه و به‌ویژه متکی بر اقتصاد رمة‌گردانی همراه با کوچ‌روی است. این کار، احساس تعلق به زمین و سرزمین را در بین مرزنشینان کاهش می‌دهد که خود منشأ مشکلات و پیامدهای ناشی از بی‌ثباتی توسعه اقتصادی به دلیل بی‌ثباتی جمعیت می‌گردد (عندلیب، ۱۳۸۰: ۲۰۴). در مراحل بعدی، به‌ویژه در شرایطی که مرزها محل ناآرامی‌های نظامی، امنیتی و سیاسی باشند، جمعیت به تدریج از مناطق مرزی به محل‌های امن‌تری کوچ می‌کنند و بار دیگر، تراکم جمعیت در مناطق مرزی کمتر و ناپایداری جمعیت بیشتر می‌گردد. این پدیده در فرایند توسعه و امنیت مناطق مرزی تأثیر منفی می‌گذارد.

تفاوت‌های فرهنگی: یکی از ویژگی‌های مناطق مرزی، داشتن تنوع قومی، اجتماعی و فرهنگی است. این پدیده ناشی از قانون تراوش یا نشر و انتشار بین مناطق جغرافیایی مجاور است. بر اساس این قانون، مقداری از جمعیت یک منطقه به منطقه مجاور رفته و ویژگی‌های خود را به آن سوی مرز می‌برند. این پدیده به‌مرورزمان باعث تشکیل گروه‌های قومی، اجتماعی و فرهنگی در مناطق مرزی می‌شود که درنهایت با ویژگی‌های قومی، اجتماعی و فرهنگی جمعیت آن‌سوی مرز مشابه و با ویژگی‌های جمعیت مرکز کشور متفاوت است. در مناطق مرزی سیستان و بلوچستان تفاوت‌های قومی و فرهنگی بسیار چشمگیر است.

زبان و مذهب: قومیت بیشتر جمعیت در منطقه، بلوچ بوده و زبان آن‌ها بلوچی و دین آن‌ها نیز اسلام و مذهب شیعه و سنی هستند. با توجه به اینکه بیشتر مردم منطقه سنی مذهب هستند، بنابراین سفرهای مذهبی روحانیون و مردم منطقه به کشورهای حوزه خلیج فارس و عربستان سعودی صورت می‌پذیرد. اغلب آنان در حوزه علمیه و مدارس دینی این کشورها، تحصیلات

عالیه خود را به اتمام می‌رسانند. این مسئله می‌تواند بر امنیت منطقه، تأثیر منفی داشته باشد. از ویژگی‌های جمعیتی منطقه چابهار، بافت قبیله‌ای آن است. این طوایف، بافت ویژه قبیله‌ای داشته و کمتر با هم ترکیب شده‌اند و از این نظر جامعه بسته‌ای را تشکیل داده‌اند. به نظر می‌رسد ماهیت ساختار قبیله‌ای و اجتماعی بلوچ‌ها در نحوه تعاملات آن‌ها با یکدیگر و با دولت مرکزی تأثیری زیادی بر جای می‌گذارد (فرید، ۱۳۹۲: ۹۶).

تأثیر فرهنگ کشورهای هم‌جوار: یکی از خصوصیات خاص مردم وابستگی به ورای مرز و پابندی به مبادلات فرهنگی و اقتصادی است که این خصیصه موجب تأثیر و تأثرات فرهنگی متقابل گردیده است. مصداق وابستگی آن‌ها تحصیل مولوی‌ها در پاکستان و تابعیت روحانیون اهل سنت بلوچستان از فتاوی‌های مفتی‌های پاکستان است. ورود فیلم‌ها، عکس‌ها و لوازم تبلیغی منافعی عفت و مستهجن نیز از تهدیدات فرهنگی، اجتماعی است که از کشور هم‌جوار وارد شده و تأثیر جدی بر فرهنگ و رفتار مردم گذاشته است. دریافت شبکه‌های ماهواره‌ای کشورهای همسایه نظیر هندوستان، پاکستان، امارات و عمان نیز مزید بر علت است.

حاشیه‌نشینی: یکی از معضلات مهم و مشکلات اساسی شهر چابهار است که پس از ایجاد منطقه آزاد و راه‌اندازی واحدهای تولیدی بزرگ و کوچک شکل گرفته و روزبه‌روز بر جمعیت حاشیه‌نشین آن افزوده شده است. بر اساس آمارها، چابهار با بیش از ۵۰ هزار نفر حاشیه‌نشین یکی از مناطقی است که در مقایسه با جمعیت خود بیشترین شمار حاشیه‌نشینی را در کشور دارد و حتی جمعیت سکونتگاه‌های غیررسمی آن از جمعیت حاشیه‌نشینی مراکز برخی استان‌ها بیشتر است. ایجاد ناامنی و داشتن پتانسیل بالا جهت شورش و تنش در حاشیه‌های شهری از تهدیدهای اصلی این حوزه است که باید به آن توجه جدی داشت و نادیده گرفتن این معضل بهایی سنگین برای کشور در پی خواهد داشت.

اشتراکات فرهنگی قوم بلوچ با فرهنگ ایرانی:

الف- پیشینه تاریخی مشترک: یکی از عواملی است که موجب پیوند اقوام یک کشور در مقاطع مختلف می‌شود و از عوامل مؤثر در شکل‌دهی به هویت ملی است. بلوچ‌ها نیز با توجه به نژاد مشترک و قدمت سکونت در ایران، قومی ایرانی تلقی می‌گردند که علاوه بر چشیدن تلخ و شیرین تاریخ ایرانی در ساختن آن نیز سهمیم بوده‌اند (باقری‌چوکامی، ۱۳۹۱: ۳۶-۳۷).

ب- زبان و ادبیات: طبق نظر زبان‌شناسان، زبان بلوچی به همراه زبان‌های فارسی، پشتو، آسی و کردی زبان‌های ایرانی نو را تشکیل می‌دهند. زبان بلوچی با زبان فارسی در ارتباطی نزدیک است و در گفتمان رسمی به‌عنوان گویش از زبان فارسی محسوب می‌شود (Jahani, 2005: 153).

ج- آداب، رسوم، سنن و باورهای اجتماعی: زندگی قوم بلوچ آمیزه‌ای از مراسم، آیین‌ها، عقاید و باورهایی است که ریشه در سنت دیرین ایرانی دارند (کاظمی، ۱۳۷۹: ۹۶). بلوچ‌ها نیز چون غالب مردمان ایران، پیش از ظهور اسلام به آیین زرتشت معتقد بوده‌اند و گویا دست‌کم تا پایان عصر اموی بر این اعتقاد باقی مانده‌اند. برخی باورها که بازمانده حافظه تاریخی مردمان ایران از آن سال‌های دور است، در میان بلوچ‌ها نیز همچنان زنده است (سلطانی، ۱۳۸۳: ۱۴۲).

شاخص‌های توسعه انسانی: از نظر شاخص‌های توسعه انسانی رتبه آخر کشور به استان سیستان و بلوچستان تعلق گرفته است. محروم‌ترین استان کشور در پایانی‌ترین مرزهای شرقی کشور با گستردگی سرزمینی و جغرافیایی زیاد به لحاظ مدیریت بومی و در مقایسه با دیگر استان‌های مورد مطالعه نسبت بیشتری از مدیران غیربومی را در خود جای‌داده است (معاونت پژوهش‌های فرهنگی و اجتماعی، ۱۳۸۶: ۱۲). در مناطق مرزی شرقی، ویژگی‌ها و عوامل توسعه‌نیافتگی کشورهای مجاور از قبیل ناامنی، تعصب قومی، مسائل ضد فرهنگی، بی‌سوادی و بیکاری همواره وارد کشور شده و بر اقدامات امنیتی و توسعه‌ای دولت ج.ا.ایران اثر می‌گذارد.

مدل مفهومی پژوهش

شاخص‌های مؤثر بر امنیت شهری در شهرهای مرزی

روش پژوهش

نوع پژوهش کاربردی و با عنایت به محتوا و ماهیت موضوع پژوهش و مورد استفاده قرار گرفتن کلیه منابع، اسناد و نظرات موجود و قابل دسترس در این زمینه و از آنجاکه توصیف عینی، واقعی و منظم حوادث، رویدادها و موضوع‌های مختلف مرتبط با موضوع پژوهش مدنظر بوده است (حافظنیا، ۱۳۸۵: ۳۹)؛ بنابراین در این پژوهش از روش توصیفی در قالب توصیفی-تحلیلی استفاده شده است. با توجه به تخصصی بودن این پژوهش، جامعه آماری آن را ۱۰۰ نفر از

کارشناسان و صاحب نظران حوزه های مطالعاتی جغرافیای سیاسی و امنیت در مراکز دانشگاهی و پژوهشی تهران و چابهار تشکیل داده اند که کلیه اعضای جامعه آماری به صورت تمام شمار به عنوان حجم نمونه پژوهش در نظر گرفته شده است. پرسش نامه این تحقیق، متشکل از ۳۹ سؤال است که درباره سؤال شناختی، ۳ سؤال، متغیرهای تحقیق ۳۶ سؤال تنظیم و پس از تکمیل توسط جامعه نمونه از طریق آزمون اسپاس به صورت توصیفی و استنباطی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. در این پژوهش برای گردآوری داده ها، با توجه به مبانی نظری و پژوهش های انجام شده پیرامون مؤلفه های پژوهش، از پرسش نامه محقق ساخته در مقیاس پنج درجه ای استفاده شد. برای بررسی پایایی پرسش نامه از روش آلفای کرون باخ و برای بررسی روایی از نظرات افراد صاحب نظر استفاده شد. ضریب اعتبار محاسبه شده از طریق آلفای کرون باخ (۰/۹۴۵) گویای آن است که پرسش نامه از اعتبار بالا و قابل قبولی برخوردار است.

تجزیه و تحلیل داده ها و یافته های پژوهش

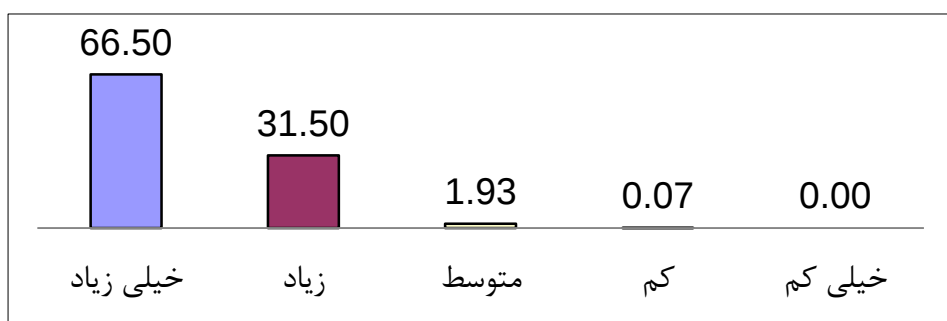
فرضیه پژوهش: به نظر می رسد شاخص های ژئوپلیتیکی، ژئوکالچری و ژئواکونومیکی بر امنیت شهرهای مرزی (شهر چابهار) نقش دارند.

جدول شاخص های آماری فرضیه پژوهش

		VAR0000FARZ
N	Valid	100
	Missing	0
Mean		4.6420
Std. Error of Mean		.07100
Median		4.7140
Mode		5.00
Std. Deviation		.50000
Variance		.214
Skewness		-1.214
Std. Error of Skewness		.214
Kurtosis		1.143
Std. Error of Kurtosis		.500
Range		1.71
Minimum		2.00
Maximum		5.00
Sum		464.57

جدول توزیع فراوانی فرضیه پژوهش

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	2.00	1	0.07	0.07	0.07
	3.00	27	1.9	1.9	1.97
	4.00	441	31.5	31.5	33.47
	5.00	931	66.5	66.5	100.0
	Total	1400	100.0	100.0	

جدول شاخص‌های آماری نشان می‌دهد که میانگین، میانه و انحراف استاندارد توزیع به ترتیب ۴/۶۴، ۴/۷۱ و ۰/۵ است. توزیع از چولگی منفی نسبتاً بالایی برخوردار بوده و در نقطه اوج خود نسبت به توزیع نرمال دارای برآمدگی است. کمینه و بیشینه نمرات نیز بین ۲ تا ۵ در نوسان است. توزیع مربوط به فراوانی نیز نشان می‌دهد که ۹۸ درصد پاسخ‌دهندگان معتقدند، شاخص‌های ژئوپلیتیکی، ژئوکالچری و ژئواکونومیکی بر امنیت شهرهای مرزی (شهر چابهار) نقش دارند.

جدول آزمون خی‌دوی فرضیه پژوهش

	Observed N	Expected N	Residual
3.00	8	133.3	-125.3
4.00	82	133.3	-51.3
5.00	310	133.3	176.7
Total	400		
VAR000028FARZ			
Chi-Square	61.774		
df	3		
Asymp. Sig.	.000		

0 cells (0.0%) have expected frequencies less than 5. The minimum expected cell frequency is 36.0.

داده های جدول، نشان می دهد که ارزش خی دوی مشاهده شده (۶۱/۷۷۴) در درجه آزادی ۳ معنی دار است؛ در نتیجه استنباط می شود که ارزش مشاهده شده معنی دار است. H_0 به نظری می رسد شاخص های ژئوپلیتیکی، ژئوکالچری و ژئواکونومیک بر امنیت شهرهای مرزی (شهر چابهار) نقش ندارند. H_1 به نظر می رسد شاخص های ژئوپلیتیکی، ژئوکالچری و ژئواکونومیک بر امنیت شهرهای مرزی (شهر چابهار) نقش دارند. با توجه به اینکه ارزش خی دوی مشاهده شده (۶۱/۷۷۴) در درجه آزادی ۳ از ارزش خی دوی بحرانی جدول (۱۱/۳۴) در سطح (۰/۰۱) $p <$ بزرگ تر است، در نتیجه استنباط می شود که با مقدار آلفای ۰/۰۱ فرض صفر رد و فرض خلاف تأیید می شود.

اولویت بندی متغیرهای پژوهش: اولویت بندی متغیرهای ژئوپلیتیکی بر مبنای نظر جامعه آماری:

جدول آزمون فریدمن Friedman Test Ranks

	Mean Rank
روابط سیاسی مطلوب با همسایگان	11.44
تعارضات و شکاف قومی و مذهبی	13.51
حضور غیرقانونی اتباع بیگانه	8.92
دوری از مرکز	10.77
مکان یابی استقرارگاه های جدید نظامی در راستای مقابله با تهدیدات	4.52
شکاف عملکردی میان مناطق مرزی و مرکز کشور	9.77
دخالت های منطقه ای و فرمانطقه ای	9.03
فعالیت سرویس های اطلاعاتی و گروه های تروریستی	5.23
تردد های غیرمجاز مرزی	9.21
ضدیت سیستمی	6.21
ثبات و بی ثباتی سیاسی در کشورهای همسایه	13.17
مشارکت قوم بلوچ در مدیریت های ملی و محلی	10.12

Test Statistics ^a	
N	100
Chi-Square	65.500
df	11
Asymp. Sig.	.000
a. Friedman Test	

داده‌های جدول آزمون فریدمن نشان می‌دهد که ارزش خی‌دوی مشاهده‌شده (۶۵/۵) در درجه آزادی ۳۵ معنی‌دار است؛ در نتیجه بین میانگین‌های رتبه‌ای، تفاوت‌های معناداری وجود دارد. به‌طوری‌که سؤال دوم با بالاترین ارزش میانگین رتبه‌ای (۱۳/۵۱) و سؤال پنجم با پایین‌ترین ارزش میانگین رتبه‌ای (۴/۵۲) قرار دارد. ارزش میانگین سایر سؤال‌ها در جدول بالا آمده است. اولویت‌بندی متغیرهای ژئواکونومیکی بر مبنای نظر جامعه آماری:

جدول آزمون فریدمن Fried Ranks man Test

Mean Rank	
14.99	ایجاد اشتغال مولد
12.22	توسعه فعالیت اقتصادی منطقه آزاد چابهار
12.63	ارتقای زیرساخت‌های کالبدی شامل جاده، راه‌آهن و غیره
9.31	صادرات محصولات صنعتی و ارائه خدمات عمومی
10.11	رونق بازارچه‌های مرزی
13.71	انزوای جغرافیایی
10.27	اقتصاد منفی (قاچاق کالا و مواد مخدر)
10.02	گسترش کاربری کشاورزی و استفاده بهینه از منابع طبیعی
6.22	انجام مطالعات استخراج نفت در دریای عمان
11.12	ارتقای حمل‌ونقل ناوگان تجاری دریایی
9.99	توسعه گردشگری، اکوتوریسم و گردشگری سلامت
14.12	توسعه نیافتگی اقتصادی و حاشیه‌ای بودن

Test Statistics ^a	
N	100
Chi-Square	65/5
Df	11
Asymp. Sig.	.000
a. Friedman Test	

داده‌های جدول آزمون فریدمن نشان می‌دهد که ارزش خی‌دوی مشاهده‌شده (۶۵/۵) در درجه آزادی ۱۱ معنی‌دار است. در نتیجه بین میانگین‌های رتبه‌ای تفاوت‌های معناداری وجود دارد. به‌طوری‌که سؤال سیزدهم با بالاترین ارزش میانگین رتبه‌ای (۱۴/۹۹) و سؤال بیست‌ویکم با

پایین ترین ارزش میانگین رتبه ای (۶/۲۲) قرار دارد. ارزش میانگین سایر سؤال ها در جدول بالا آمده است.

اولویت بندی متغیرهای ژئوکالچری بر مبنای نظر جامعه آماری:

جدول آزمون فریدمن Friedman Test Ranks

	Mean Rank
حفظ هویت ایرانی - اسلامی	13.02
حاشیه نشینی جمعیتی	8.82
بهبود شاخص های اجتماعی و فرهنگی	12.14
توسعه آموزش عمومی و ارتقای سطح کیفی و کمی	11.18
ارتقای فرهنگ بومی در منطقه	12.92
استفاده از ظرفیت قدرت نرم نظام ج.ا.ا.	9.67
افزایش برد پوشش رسانه ملی برای تقویت همگرایی و کاهش واگرایی	8.02
تقویت همگرایی مذهبی	11.29
تقویت اشتراکات فرهنگی قوم بلوچ با فرهنگ ایرانی	10.73
کاهش حساسیت های قومی - مذهبی	9.12
میزان مهاجرت و زادوولد بومیان منطقه	6.63
تقویت احساسات ملی گرایانه در منطقه	10.02

Test Statistics ^a	
N	100
Chi-Square	65.500
df	11
Asymp. Sig.	.000
a. Friedman Test	

داده های جدول آزمون فریدمن نشان می دهد که ارزش خی دوی مشاهده شده (۶۵/۵) در درجه آزادی ۱۱ معنی دار است. در نتیجه بین میانگین های رتبه ای تفاوت های معناداری وجود دارد. به طوری که سؤال بیست و پنجم با بالاترین ارزش میانگین رتبه ای (۱۳/۰۲) و سؤال سی و پنجم با پایین ترین ارزش میانگین رتبه ای (۶/۶۳) قرار دارد. ارزش میانگین سایر سؤال ها در جدول بالا آمده است.

بحث، نتیجه‌گیری و پیشنهاد

برقراری امنیت پایدار در یک منطقه، بدون شک نیازمند مؤلفه‌های فراوانی است. تأثیر متقابل اقتصاد و امنیت بر یکدیگر، عوامل فرامنطقه‌ای، فرهنگ، اعتقادات و باورهای قومی، مذهبی و غیره می‌توانند در استقرار امنیت نقش داشته باشند. امنیت پدیده‌ای ثابت و مشخص نیست؛ بنابراین عامل زمان، ایدئولوژی، اوضاع و احوال بین‌المللی، موقعیت کشور و دید و نظر رهبران، نخبگان و مردم در کیفیت و کمیت امنیت و نحوه تحصیل و حفظ آن نقش دارد. هدف از این پژوهش، ارزیابی شاخصه‌های امنیت شهری در شهرهای مرزی (شهر چابهار) است. جامعه آماری پژوهش را یکصد نفر از کارشناسان و صاحب‌نظران حوزه‌های مطالعاتی جغرافیای سیاسی و امنیت در مراکز دانشگاهی و پژوهشی تهران و چابهار تشکیل داده‌اند. در پاسخ به این سؤال که شاخصه‌های امنیت شهری در شهرهای مرزی (شهر چابهار) چیست؛ بعد از انجام مطالعات کتابخانه‌ای، توزیع پرسش‌نامه، اطلاعات جمع‌آوری شده به‌وسیله نرم‌افزار اسپاس (آزمون خی دو) مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت که نتایج حاصل؛ فرضیه پژوهش مبنی بر «به نظر می‌رسد شاخص‌های ژئوپلیتیکی، ژئوکالچری و ژئواکونومیکی بر امنیت شهرهای مرزی (شهر چابهار) نقش دارند» را تأیید نمود. در ادامه برای برشماری میزان اهمیت مؤلفه‌های بالا، از آزمون فریدمن استفاده شد که مشخص گردید در بعد ژئوپلیتیکی؛ مهم‌ترین مؤلفه‌های تأثیرگذار بر امنیت شهری چابهار عبارت‌اند از:

- تعارضات و شکاف قومی و مذهبی
 - ثبات و بی‌ثباتی سیاسی در کشورهای همسایه
 - روابط سیاسی مطلوب با همسایگان
 - دوری از مرکز
 - مشارکت قوم بلوچ در مدیریت‌های ملی و محلی
 - شکاف عملکردی میان مناطق مرزی و مرکز کشور.
- در بعد ژئواکونومیکی؛ مهم‌ترین مؤلفه‌های تأثیرگذار بر امنیت شهری چابهار عبارت‌اند از:
- ایجاد اشتغال مولد
 - توسعه نیافتگی اقتصادی و حاشیه‌ای بودن
 - انزوای جغرافیایی

- ارتقای زیرساخت‌های کالبدی شامل جاده، راه‌آهن و غیره
- توسعه فعالیت اقتصادی منطقه آزاد چابهار.
- در بعد ژئوکالچری؛ مهم‌ترین مؤلفه‌های تأثیرگذار بر امنیت شهری چابهار عبارت‌اند از:
- حفظ هویت ایرانی-اسلامی
- ارتقای فرهنگ بومی در منطقه
- بهبود شاخص‌های اجتماعی و فرهنگی
- تقویت هم‌گرایی مذهبی
- توسعه آموزش عمومی و ارتقای سطح کیفی و کمی
- تقویت اشتراکات فرهنگی قوم بلوچ با فرهنگ ایرانی.

گفتنی است امنیت پایدار مؤلفه‌های متعددی دارد. برقراری و حفظ امنیت و یا تقلیل اثرات ضد امنیتی باید با ملاحظات و تدابیر خاصی انجام شود. پرهیز از یکسوگرایی به مقوله امنیت و بررسی تمام ابعاد و داخل نمودن نظرات کارشناسی علوم مختلف برای تصمیم‌سازی و اجرا، از ضروریات حرکت به سمت امنیت پایدار در منطقه است. تلفیق نظرات اقتصادی، جامعه‌شناسی، فرهنگی، دیپلماسی و دفاعی و امنیتی می‌تواند در ثبات امنیت در شهر مرزی چابهار نقش مؤثری داشته باشد. از طرفی با استفاده بهینه از استعداد و ظرفیت بالقوه به‌ویژه نیروی انسانی، می‌توان چابهار را به عنوان قطب اقتصادی منطقه جنوب شرق کشور تبدیل نمود که در این صورت امنیت آن به‌سادگی تأمین خواهد شد.

پیشنهادهای:

- سرمایه‌گذاری بیشتر دولت در شهرهای مرزی و ایجاد طرح‌های بزرگ صنعتی، دنبال کردن محرومیت‌زدایی و توسعه منطقه با اقدام‌های اقتصادی از سوی دولت.
- توجه نهادهای سیاسی و امنیتی برای از بین بردن شایعات ناامنی در این‌گونه از شهرها که خود نوعی امنیت برای شهروندان محسوب می‌شود.
- توجه نهادهای سیاسی و امنیتی برای ایجاد یک جو صمیمانه در بین شهروندان به‌منظور جلوگیری از آشوب‌ها، اغتشاشات و جدال‌های مذهبی با توجه به ترکیب اهل تشیع و اهل تسنن در این شهرها با برتری اکثریت سنی.
- همکاری و هماهنگی بین تمام ارگان‌هایی که می‌توانند در تدابیر امنیت ملی یا اجتماعی تأثیرگذار باشند.
- کاهش بیکاری و افزایش اشتغال‌زایی و حمایت از تولیدات فرهنگی بومی.

- توجه به بحث گردشگری در شهر چابهار به دلیل دارا بودن جاذبه‌های طبیعی بکر و زیبا و همچنین با دارا بودن سواحل زیبای دریای عمان توانایی تبدیل شدن به یکی از قطب‌های توریستی کشور را داراست.
- بهسازی و ساماندهی راه‌های دسترسی.
- مبارزه با زمینه‌های بروز ناهنجاری، ناسازگاری اجتماعی، خشونت سیاسی و خشونت شهری از طریق تهیه طرح راهبردی توسعه نظم و امنیت کشور با رویکرد جامعه‌محوری.
- تهیه سازوکارهای لازم برای توسعه مشارکت مردمی در راستای تأمین نظم و امنیت عمومی.

منابع

۱. افتخاری، اصغر (۱۳۸۱)؛ ساختار و تأویل امنیت، *فصلنامه مطالعات راهبردی*، سال پنجم، شماره ۱.
۲. باقری چوکامی، سیامک (۱۳۹۱)؛ *قوم بلوچ*، تهران، انتشارات امیرکبیر.
۳. ترابی، محمد (۱۳۷۹)؛ ساختار نظام بین‌المللی و امنیت ملی با تأکید بر جهان سوم، *فصلنامه علوم سیاسی*، شماره ۹.
۴. حافظ‌نیا، محمدرضا (۱۳۷۹)؛ تعریفی نو از ژئوپلیتیک، *فصلنامه تحقیقات جغرافیایی*، مشهود.
۵. حافظ‌نیا، محمدرضا (۱۳۸۱)؛ *جغرافیای سیاسی ایران*، تهران، انتشارات سمت.
۶. حافظ‌نیا، محمدرضا (۱۳۷۹)؛ *مبانی مطالعات سیاسی اجتماعی*، قم، سازمان حوزه‌ها و مدارس علمیه خارج کشور، جلد اول.
۷. حافظ‌نیا، محمدرضا، رومینا، ابراهیم (۱۳۸۴)؛ تحلیل ظرفیت‌های ژئوپلیتیک سواحل جنوب شرق ایران در راستای منافع ملی، *فصلنامه جغرافیا و توسعه*، شماره ۶.
۸. خطابی، غلامحسین (۱۳۷۴)؛ *مرزبانی*، تهران، معاونت آموزش ناجا.
۹. جندقیان، عباس (۱۳۹۱)؛ منابع خارجی تهدید و تأثیرات آن بر امنیت در شهرهای مرزی جنوب شرق ایران، *مجموعه مقالات همایش شهرهای مرزی و امنیت*، چالش‌ها و رهیافت‌ها، استان سیستان و بلوچستان.
۱۰. دهخدا، علی‌اکبر، (۱۳۷۲)؛ *لغت‌نامه*، انتشارات دانشگاه تهران.
۱۱. درگاه ملی آمار (۱۳۹۴/۴/۱)، «اطلاعات پایه‌ای استان سیستان و بلوچستان»، قابل‌دسترس در: <http://www.amar.org.ir/Default.aspx?tabid=1706>
۱۲. درگاه ملی آمار (۱۳۹۴/۴/۱)، «تقسیمات کشوری استان سیستان و بلوچستان»، قابل‌دسترس در: www.amar.org.ir/Default.aspx?tabid=1736
۱۳. زرقانی، سیدهادی (۱۳۸۶)؛ *مقدمه‌ای بر شناخت مرزهای بین‌المللی*، انتشارات دانشگاه علوم انتظامی ناجا.
۱۴. سلطانی، سیما (۱۳۸۳)؛ اشتراکات فرهنگی - تاریخی بلوچ‌ها با سایر ایرانیان، *فصلنامه مطالعات ملی*، شماره ۱۷، صص ۱۵۴-۱۳۱ شریف‌نژاد، جواد (۱۳۸۶)؛ *تأثیر توسعه اقتصادی بر امنیت مرزها*، مجموعه مقالات همایش مرز، چالش‌ها و فرصت‌ها، ارومیه.
۱۵. عندلیب، علیرضا (۱۳۸۰)؛ *چالش‌های آمایش مناطق مرزی ایران، انتشارات فرماندهی و ستاد سپاه پاسداران، تهران*.
۱۶. عندلیب، علیرضا (۱۳۸۰)؛ *نظریه پایه و اصول آمایش مناطق مرزی ج.ا.ا.*، تهران، دانشکده فرماندهی و ستاد سپاه پاسداران.

۱۷. عزتی، عزت‌الله (۱۳۷۳)؛ *ژئواستراتژی*، تهران، نشر سمت.
۱۸. عزتی، عزت‌الله (۱۳۸۰)؛ *فصلنامه مطالعات دفاعی استراتژیک*، داتا، شماره ۳۰.
۱۹. عزتی، عزت‌الله (۱۳۸۸)؛ *ژئوپلیتیک شیعه و امنیت مرزهای جمهوری اسلامی ایران*، تهران، نشر البرز.
۲۰. فرید، فرشاد (۱۳۹۲)؛ نقش قومیت‌ها در هویت و همبستگی ملی (مطالعه موردی قوم بلوچ)، *پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد*، زاهدان، دانشگاه آزاد اسلامی.
۲۱. قوام، سیدعبدالعلی (۱۳۸۳)؛ *اصول سیاست خارجی و سیاست بین‌الملل*، تهران، انتشارات سمت.
۲۲. کاویانی‌راد، مراد (۱۳۸۶)؛ ناحیه‌گرایی سیاسی در ایران: مطالعه موردی بلوچستان، *فصلنامه مطالعات راهبردی*، شماره ۳۵، صص ۱۲۲-۸۹.
۲۳. کریمی‌پور، یداله (۱۳۸۱)؛ *ایران و همسایگان*، منابع تنش و تهدید، تهران، دانشگاه پیام نور.
۲۴. کاظمی، بهمن (۱۳۷۹)؛ همبستگی و هویت قومی در ترانه‌های ملی، *فصلنامه مطالعات ملی*، شماره ۴، صص ۱۱۷-۸۸.
۲۵. میرعرب، مهرداد (۱۳۷۹)؛ نیم‌نگاهی به مفهوم امنیت، *فصلنامه علوم سیاسی*، شماره ۹.
۲۶. معاونت پژوهش‌های فرهنگی و اجتماعی (خرداد ۱۳۸۶)؛ *مدیریت‌های محلی در مناطق قومی*، گزارش راهبردی، تهران، مرکز پژوهش‌های استراتژیک مجمع تشخیص مصلحت نظام.
۲۷. مقصودی، مجتبی (پاییز ۱۳۷۷)؛ توسعه و منازعات قومی در ایران، *فصلنامه مطالعات راهبردی*، شماره ۱، صص ۱۳۰-۱۱۳.
۲۸. ملازهی، پیرمحمد (۱۳۸۰)؛ تحولات سیاسی-ایدئولوژیک در بلوچستان، *مجله مطالعات ملی*، شماره ۸، صص ۱۰۶-۸۹.
۲۹. محمدزهی‌دوربان، سعید (۱۳۹۳)؛ مناسبات دولت‌های پس از انقلاب اسلامی ایران با نخبگان بلوچ (۱۳۵۷-۱۳۹۲)، *پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد*، زاهدان، دانشگاه آزاد اسلامی.
۳۰. نصری، قدیر (۱۳۹۰)؛ *درآمدی نظری بر امنیت جامعه‌ای* (مفاهیم، مؤلفه‌ها و نظریه‌ها)، تهران، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.

31. Esman, F (2004), "an Introduction to Ethnic Crisis Management", New York & London: Pole Press.
32. JAHANI, CARINA (2005) State control and its impact on language in Balochistan, in The Role of the State in West Asia, eds. Annika Rabo and Bo Utas. Istanbul: Swedish Research Institute, pp. 151-163.